

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKALARI VE ÖNLEMLERİ (*)

Doç. Dr. Murat TÜRKEŞ
Jeomorfoloğ/İklimbilimci

Gönül KILIÇ
Jeofizik Mühendisi

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, PK 401, Ankara

Özet - Çalışmada, Avrupa Birliği'nin (AB ya da Topluluk) sera gazı salımlarını azaltmaya ve küresel iklim sistemini korumaya yönelik olarak bugüne kadar kabul etmiş olduğu ve gelecekte yürütmeyi düşündüğü yasal ve teknolojik önlemler ile politikalar, AB Genişleme Süreci de dikkate alınarak değerlendirildi. Yürürlükte olan Altıncı Çevre Eylem Programı'nın (6. ÇEP) ana amaçlarından biri olan iklim değişikliğiyle savaşım, AB'nin Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi'nde de büyük önem taşımaktadır ve çevre ve iklim değişikliği konularının tüm sektör politikaları ile bütünleştirilmesine çalışılmaktadır. AB'nin Kyoto Protokolü'ndeki (KP) hedefi, 2008-2012 birinci yükümlülük döneminde sera gazı salımlarını 1990 düzeylerine göre % 8 oranında azaltmaktır. KP'deki AB salım hedefine varolan politika ve önlemlerle ulaşmasının olanaklı olmadığına anlaşılması üzerine, ek ve maliyet etkin politika ve önlemlerin geliştirilmesi amacıyla Haziran 2000'de Avrupa İklim Değişikliği Programı (ECCP) oluşturuldu.

AB'nin genişlemesi de iklim değişikliği bakımından gündemde olan konular arasındadır. Aday ülkelerin, üye olmadan önce Topluluk müktesebatını kendi yasal düzenlemeleri ile uyumlaştırmaları ve hayata geçirmeleri gerekmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin de doğa koruma ile enerji, ulaştırma, sanayi, atık yönetimi, konut ve hizmet, tarım ve ormancılık sektörlerindeki AB mevzuatını benimsemesi gerekiyor. Türkiye, 6. ÇEP'te iklim değişikliğine ilişkin olarak tanımlanan eylemleri de dikkate almalı ve AB'nin bu alandaki etkinliklerini ve ulaştığı sonuçları yakından izlemelidir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği; İklim değişikliği; Sera gazı salımları; Kyoto Protokolü.

EUROPEAN UNION POLICIES AND MEASURES ON CLIMATE CHANGE

Abstract - In this study, the legal and technological measures and policies that have been adopted and implemented to date and planned for the future by the European Union (EU or Community) in order to reduce its greenhouse gas emissions and to protect global climate system, also considering the EU enlargement process, were evaluated. Combating climate change that is one of the key objectives of the Sixth Environmental Action Plan (Sixth EAP) in force is considered important in the EU's Sustainable Development Strategy and concerns related to environment and climate change have been integrated into all sector policies. The EU target under the Kyoto Protocol (KP) is to reduce its overall greenhouse gas emissions by 8% below 1990 levels in the first commitment period 2008-2012. The European Climate Change Programme (ECCP) was established in June 2000 to identify additional and cost effective policies and measures since it was forecasted that existing policies and measures could not be sufficient to meet the KP emission reduction target of the EU.

The enlargement of the EU is also among the issues on agenda with respect to climate change. The candidate countries have to align their national legislation with the Community *acquis* and implement them before becoming the EU members. In this respect, Turkey has to adopt the EU legislation in the areas of nature protection, energy, transportation, industry, residential and tertiary, agriculture and forestry. Turkey should also take into consideration the actions identified in the Sixth EAP on climate change and follow closely the activities and the results achieved by the EU on this issue.

Key Words: European Union; Climate change; Greenhouse gases; Kyoto Protocol.

1. GİRİŞ

Küresel iklim sistemine olumsuz etkileri nedeniyle insan kaynaklı sera gazı salımlarını belirli bir düzeyde tutma ya da azaltmaya ilişkin en önemli uluslararası yanıt, 1992 yılında Rio'da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın (Yerküre Zirvesi) çıktılarından olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'dir (İDÇS ya da Sözleşme). Sözleşmenin nihai amacı, “atmosferdeki sera gazı birikimlerini, iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkileri önleyecek bir düzeyde durdurmak” biçiminde tanımlandı. Sözleşme'nin kalbini oluşturan sera gazı salımlarıyla ilgili yükümlülükler ise “gelişmiş ülkelerin insan kaynaklı sera gazı salımlarını 2000 yılına kadar 1990 düzeylerinde tutmak” şeklinde belirlendi. Sözleşme, ülkelerin ortak fakat farklı sorumlulukları, ulusal ve bölgesel kalkınma öncelikleri, amaçları ve özel koşulları göz önünde bulundurularak, tüm Taraflara sera gazı salımlarının azaltılarak iklim değişikliğinin durdurulması ve etkilerinin azaltılması gibi konularda ortak yükümlülükler vermektedir. Buna karşılık insan kaynaklı sera gazı salımlarını 2000 yılına kadar 1990 düzeyinde tutma, mali kaynaklar, teknoloji transferi ve fonlar gibi konularda ana yükümlülükler gelişmiş ülke Taraflarına (Ek I Tarafları) bırakıldı (Türkeş ve diğerleri, 2000). Sözleşme Mart 1994'de 50 ülkenin onay belgelerini sunması ile yürürlüğe girdi ve Sözleşme'ye şu ana kadar 186 ülke ve Topluluk taraf oldu.

Daha sonra 1997 yılında, ülkelerin, özellikle sera gazı salımlarının azaltılmasına ilişkin yükümlülükler konusunda Sözleşme'nin yeterli olmadığı yönündeki görüşleri üzerine, Ek I Taraflarının yükümlülüklerinin kuvvetlendirilmesi için 2000 yılı sonrası eylemleri belirleyen Kyoto Protokolü kabul edildi. Protokol, Ek I Taraflarının (KP'de Ek B Tarafları olarak listeleniyor) insan kaynaklı karbondioksit (CO₂) eşdeğeri sera gazı salımlarını, tek başlarına ya da ortaklaşa, her ülke için farklı değerlere sahip salım sınırlandırma ve azaltma yükümlülüklerine uygun olarak 2008-2012 yükümlülük döneminde 1990 düzeylerine göre toplam % 5 azaltılmasını düzenlemektedir. KP'de ayrıca, Tarafların kendi sınırları içinde alacakları politika ve önlemler öncelikli olmak üzere, yükümlülüklerini daha düşük maliyetle ve ulusal sınırlarının dışında yerine getirmelerini sağlayacak “Esneklik Düzenekleri” kabul edildi. Bunlar, Ortak Yürütme (diğer gelişmiş ülkelerde salımları azaltacak projelere yatırım yapmak), Temiz Kalkınma Düzenekleri (gelişme yolundaki ülkelerde gerçekleştirilecek salım azaltan projelere mali destek sağlamak) ve Salım Ticaretidir (daha az kirletenlerin kalan salım izinlerini, kendi izin miktarlarının üzerinde salımda bulunanlara satması). Ayrıca CO₂ soğuran

ormanlar ya da araziler/topraklar gibi “karbon yutakları” yaratma yoluyla Tarafların hedeflerini dengeleyebilecekleri düzenlemeler de bulunmaktadır.

AB, 1990 yılındaki Lüksemburg Çevre ve Enerji Konseyi'nde belirlediği CO₂ salım hedefi ile İDÇS'den önce kendi içinde bir salım hedefi benimseyerek uluslararası çabalarda daha erken ve güçlü bir konuma geldi (http://pewclimate.org/projects/pol_review.htm). AB, İDÇS görüşmelerinde, iklim değişikliğinin küresel bir sorun olduğunu, bu nedenle başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünya ülkelerinin sera gazı salımlarını azaltmak için somut yükümlülükler üstlenmeleri gerektiğini vurguladı. AB'nin, Sözleşmedeki ana yükümlülüğü, 2000 yılına kadar salımlarını tek tek ya da ortaklaşa olarak 1990 düzeylerinde tutmaktır. Topluluk, 21 Mart 1993 tarihinde gerekli onay işlemlerini tamamlayarak İDÇS'ye Taraf oldu.

AB'nin Kyoto Protokolü'ndeki yükümlülüğü, toplam altı sera gazını (CO₂, diazotmonoksit (N₂O), metan (CH₄), hidroflorokarbonlar (HFC'ler), perflorokarbonlar (PFC'ler) ve sülfür heksafluorid (SF₆)) kapsayan salımlarını 2008-2012 döneminde 1990 düzeylerinin % 8 altına indirmektir. AB'nin Kyoto hedefi olan % 8 oranındaki salım indirimine ulaşmadaki sorumluluğu, üyesi bulunan 15 ülkeyi de kapsadığından, Topluluk daha çok kendisi için düzenlenmiş olan KP 4. Madde'den yararlanma yoluna gitmiştir. Bu Madde, ülke gruplarının ortak amacın korunması koşuluyla yükümlülüklerini kendi aralarında yeniden dağıtabileceklerini söylemektedir (genelde bu “balon” olarak adlandırılmaktadır). AB Balonu'nda ortak hedef olan % 8 salım indirimi korunmak üzere, yükümlülükler, Haziran 1998'de, Konsey'de karar verilen “AB yük paylaşım” düzeneğine göre Üye Devletler arasında bölüştürüldü. Ekonomik büyüklük, salım indirimleri için kalan fırsatlar ve kişi başına salım gibi Üye Devletlerin koşulları dikkate alınarak, her Üye Devlet için farklı bir salım hedefi belirlendi. Hedefler ülkeden ülkeye büyük farklılık göstermektedir. Örneğin, Lüksemburg'un salımlarını % 28 oranında azaltması gerekirken, Portekiz'in % 27 oranında artırmasına izin verildi (Çizelge 1). Çizelge 1'deki yükümlülükler, altı sera gazının salımlarında 2008-2012 birinci yükümlülük döneminde 1990 yılı düzeylerine göre öngörülen % değişiklikleri (azalma ya da artma) göstermektedir.

Avrupa Birliği, 26 Ağustos-4 Eylül 2002 tarihlerinde Johannesburg'da yapılan Dünya Kalkınma Zirvesi'nden önce Üye Devletlerin Kyoto Protokolü'nü onay sürecini tamamlamalarını istedi. Temmuz 2001 tarihli Bonn ve Kasım 2001 tarihli Marakeş anlaşmalarıyla özellikle KP uygulama kurallarının belli olması üzerine, Üye Devletler onay işlemlerine başladı. 31 Mayıs 2002 tarihinde 15 Üye Devletin onay işlemlerini

(*)Türkeş, M. ve Kılıç, G. 2004. Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği politikaları ve önlemleri (European Union Policies and Measures on Climate Change). *Çevre, Bilim ve Teknoloji, Teknik Dergi*, 2: 35-52.

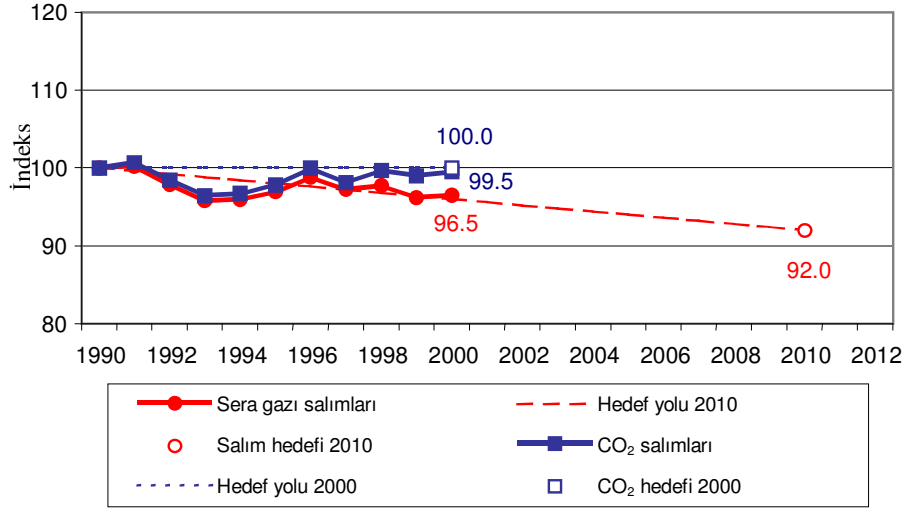
tamamlamasıyla, AB, Protokolü onayladığını açıkladı. Küresel sera gazı salımlarında ABD'den sonra ikinci sırada olan Topluluğun bu erken onaylaması ile, Zirve sırasında Protokolün kısa sürede yürürlüğe girmesi için diğer gelişmiş ülkelerin de harekete geçmesi ve planlandığı gibi 2002 yılında yürürlüğe girmesi hedeflenildi. Ancak, Johannesburg Dünya Zirvesi'nde bu hedefin 2003 yılında gerçekleştirilebileceği ortaya çıktı.

Çizelge 1. Üye Devletlerin KP Madde 4'e ve "yük paylaşım" anlaşmasına göre belirlenen yükümlülükleri.

Üye Devlet	Yükümlülük (%)
Avusturva	-13
Belcika	-7.5
Danimarka	-21
Finlandiya	0
Fransa	0
Almanya	-21
Yunanistan	+25
İrlanda	+13
İtalva	-6.5
Lüksemburg	-28
Hollanda	-6
Portekiz	+27
İspanya	+15
İsvec	+4
İngiltere	-12.5
Toplam	-8

Kaynak: http://www.europa.eu.int/comm/environment/docum/0708_report_en.pdf.

Avrupa Çevre Ajansı tarafından Nisan 2002'de hazırlanan Avrupa Topluluğu 1990-2000 Yıllık Sera Gazları Envanteri ve 2002 Envanter Raporu'nda "arazi kullanımını değişikliği ve ormancılık etkinliklerinden" (AKDO) kaynaklanan salımlar ve salım uzaklaştırmaları hariç, AB'nin toplam sera gazı salımlarının 1990-2000 döneminde % 3.5 oranında azaldığı belirtilmektedir (Şekil 1). Şekil 1'den de anlaşılacağı üzere, AB, BM/İDÇS yükümlülüğü olan 2000 yılına kadar sera gazı salımlarını 1990 yılı düzeylerinde tutma konusunda başarılı olmuştur. KP'deki sera gazı salım hedefleri için ise doğru yolda ilerlediği görülmektedir (EEA, 2002).

Şekil 1. 1990-2000 döneminde AB sera gazı salımları ve 2000 ve 2010 (2008-2012 dönemi ortalaması) hedefleri (AKDO hariç) (1990=100) (EEA, 2002).

Temel olarak Kılıç ve Türkeş (2003)'in konuyu ayrıntılı bir biçimde inceledikleri yeni bir çalışmaya dayanan bu bildirinin ana amacı, iki başlık altında verilebilir:

- (i) AB'nin sera gazı salımlarını azaltılmaya ve küresel iklim sistemini korumaya yönelik politika ve önlemleri ile AB genişleme süreci ve Türkiye'nin durumunu geniş açılı olarak değerlendirmek; ve
- (ii) Bu kapsamda, Türkiye'nin enerji ve iklim değişikliği gündemine yakın bir gelecekte girebilecek önemli konuları belirlemek.

2. AB'NİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKA VE ÖNLEMLERİ

AB'de politika ve önlemler, Topluluk ve Üye Devletler düzeyinde geliştirilmektedir. Topluluk düzeyinde oluşturulanlar, ortak ve eşgüdümlü politika ve önlemler olarak adlandırılmaktadır ve tüm Üye Devletlere uygulanmaktadır. Bu ortak ve eşgüdümlü politika ve önlemlerin yerine getirilmesine yönelik araçlar ise, tüzükler, direktifler, kararlar, tavsiye ve görüşlerdir. Tüzükler, yasal olarak bağlayıcıdır ve tüm Üye Devletlere doğrudan uygulanır. Direktifler, ulaşılabilecek sonuçlara göre Üye Devletleri bağlar ve onların yasal çerçevelerine aktarılmasını gerektirir. Bu nedenle, yürütme şekli ve araçları bakımından bir esneklik bulunmaktadır. Kararlar, tanımladığı ülkeler için tam anlamıyla yasal olarak bağlayıcıdır. Tavsiye ve görüşlerin ise yasal bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Ortak ve eşgüdümlü politika ve önlemler, ortak eylemin, sera gazı salımlarının en etkili biçimde azaltılmasını sağlamak için ulusal çabaları güçlendirdiği ve desteklediği alanlarda kullanılmaktadır. Ortak ve

eşgüdümlü politika ve önlemler ayrıca, Üye Devletlerin tek başlarına yapamayacakları projelerin gerçekleştirilmesinde de yardımcı olmaktadır (http://www.europa.eu.int/comm/environment/docum/0708_report_en.pdf).

AB'de iklim değişikliğinin önlenmesine ilişkin politika ve önlemler, "çevre" başlığı altında değerlendirilmektedir. AB'nin çevre konusundaki önemli amaçları ve öncelikleri ile alınacak önlemlerin ayrıntıları ise, Çevre Eylem Programlarında verilmektedir.

2.1. AB 6. Çevre Eylem Programı

İklim değişikliği, 2001-2010 dönemini kapsayan 6. ÇEP'te tanımlanan dört öncelikli konu arasında yer almaktadır. İklim değişikliğiyle ilgili ilk amaç ise, Topluluk olarak KP'nin onaylanması ve AB'nin KP yükümlülüğünün yerine getirilmesidir. Bu, % 70 oranında salım indirimini öngören uzun dönemdeki hedefin ilk adımı olarak kabul edildi. Etkili bir uluslararası anlaşmaya ulaşmak için ve uzun dönemdeki hedef göz önüne alınarak, küresel sera gazı salımlarının 2020 yılına kadar 1990 düzeylerine göre % 20-40 oranında azaltılmasına gereksinim olduğu düşünülmektedir (<http://unfccc.int/resource/docs/natc/eunc3.pdf>).

6. ÇEP'te iklim değişikliğine ilişkin olarak aşağıdaki eylemler tanımlanmaktadır:

- (i) AB içinde CO₂ salımlarının ticaretine ilişkin bir planın oluşturulması;
- (ii) İklim değişikliğinin önlenmesi amacına uyum etkinlikleri dikkate alınarak, Üye Devletlerdeki enerji sektörüne ilişkin devlet yardımlarının bir envanter ve gözden geçirme çalışmasının yapılması;
- (iii) Kabul edilen yeni Direktif yoluyla yenilenebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi ve serbestleştirilmiş enerji pazarında bu yönde yeterli desteğin sağlanması;
- (iv) Enerji vergilendirilmesi önerilerinin kabulü aracılığıyla pazar araçlarının kullanılması;
- (v) Binaların ısıtılması ve soğutulmasında enerji tasarrufunun artırılması;
- (vi) Sanayi sektörü ile enerji verimliliği ve belli salımları azaltma üzerine çevre anlaşmaları;

- (vii) 2002 yılına kadar Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'nde, havacılıktan kaynaklanan sera gazı salımlarını azaltmaya ilişkin eylemler üzerinde anlaşmaya varılamaması durumunda bu yönde özel eylemlerin tanımlanması;
- (viii) Araştırma ve teknolojik gelişme için ve Üye Devletlerdeki araştırmaların eşgüdümünde, iklim değişikliğinin Topluluğun en önemli konularından biri olarak kabul edilmesi.

İklim değişikliğinin etkilerine uyum eylemleri, öncelikle Üye Devletlerin sorumluluğuna bırakılmasına karşın bu yöndeki çabalar Topluluk tarafından desteklenecektir.

2.2. AB Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi

Sürdürülebilir kalkınma, AB Kuruluş Anlaşmasında, Topluluğun temel amaçlarından biridir. Konsey, 1998 Cardiff Zirvesi ile başlayan ve 2000 yılında tamamlanan süreçte, tarım, ulaştırma ve enerji alanlarında iklim değişikliğini de içermek üzere çevre ile bütünleştirme stratejilerini kabul etti. Sanayi, iç pazar, kalkınma ve ekonomi/finans alanlarında ise Konsey raporları kabul edildi (<http://unfccc.int/resource/docs/natc/eunc3.pdf>). 2002 yılında gerçekleştirilen Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'ne hazırlık çerçevesinde Haziran 2001'de Göteborg'da yapılan Avrupa Konseyi'nde, "*Daha İyi Bir Dünya için Sürdürülebilir Avrupa: Sürdürülebilir Kalkınma için Avrupa Birliği Stratejisi*" konulu Avrupa Komisyonu önerisi kabul edildi. Bu toplantıda, iklim değişikliğiyle savaşım, AB'nin kalkınma stratejisinin bir önceliği olarak tanımlandı. Komisyon'un Stratejide yer alan iklim değişikliğine ilişkin önerileri şunlardır:

- (i) Sera gazı salımlarını KP'nin 2008-2012 birinci yükümlülük dönemi sonrası için 2020 yılına kadar 1990 düzeylerine göre her yıl % 1 oranında azaltmak;
- (ii) Vergileri en az enflasyon düzeyine göre otomatik olarak belirleme gibi, enerji vergisi konusunda daha başarılı çevre hedefleri oluşturmak;
- (iii) 2020 yılına kadar fosil yakıt üretimi ve tüketiminde tüm devlet yardımlarını aşamalı olarak kaldırmak ve ilgili sektörlerde oluşacak işsizliği karşılamak için alternatif iş kaynakları geliştirmek ve ayrıca AB'ye katılım görüşmeleri çerçevesinde, özellikle bazı aday ülkelerdeki kömürün özel durumunu dikkate almak;
- (iv) 2010 yılına kadar otomobil ve kamyonların tükettiği yakıtın en az % 7'sinin biyoyakıtları da içeren alternatif yakıtlarla karşılanmasını sağlamak.

2.3. Enerji Sektöründe AB İklim Değişikliği Politika ve Önlemleri

Avrupa enerji arzının % 16'sı katı yakıtlar (kömür ve linyit), % 40'ı petrol, % 22'si doğal gaz, % 6'sı yenilenebilir enerji kaynakları (1/3'ü su gücü ve 2/3'ü biyokütle) ve % 15'i nükleer enerji kaynaklarından sağlanmaktadır. Yerli kömür üretiminde azalmanın devam edeceği beklenmektedir. Karbon depolamasına ilişkin teknolojilerin ekonomik duruma gelmesi durumunda, kömürün yeniden bir enerji kaynağı olarak değerlendirilmesi düşünülmektedir (<http://unfccc.int/resource/docs/natc/eunc3.pdf>).

Enerji sektöründeki temel politika eylemleri, daha çok enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynakları, enerji-verimli üretim kuralları, enerji hizmetlerinin iyileştirilmesi ve bileşik ısı ve güç sistemleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

2.3.1. Yeşil Belge

AB Komisyonu Kasım 2001'de, çevre politikalarının diğer sektör politikaları ile bütünleştirilmesi kapsamında, "*Güvenli Enerji Arzı İçin Avrupa Stratejisine Doğru*" başlıklı bir Yeşil Belge yayımladı. Yeşil Belge'nin, AB enerji politikasının, talep sektöründe beklenen artışlar, yerli enerji üretimindeki düşüşler ve fosil yakıt kullanımındaki baskılar ile başa çıkacak ve KP'deki ve gelecekteki yükümlülükleri karşılayacak şekilde nasıl biçimlendirilmesi gerektiği üzerine temel sorular soran bir tartışma başlattığı görülmektedir.

2.3.2. AB'nin Enerji Sektöründe Sera Gazı Salımlarını Azaltma Girişimleri

Enerji sektöründe sera gazı salımlarını azaltmaya yönelik Topluluk düzeyindeki girişimlerin başlıcaları aşağıdaki şekilde verilebilir:

1) Elektrik ve Gaz Direktifleri

Enerji politikasında iç enerji pazarının tamamlanması, sera gazı salımlarının azaltılması ve güvenli enerji arzı bakımından, diğerlerine göre önemli görülmektedir. 1996 yılında "*Elektrik Direktifi*" ve 1998 yılında "*Gaz Direktifi*" kabul edilerek, Topluluk içinde elektrik ve gazın serbest hareketi sağlandı. 1999 yılında büyük tüketicilere açılan elektrik pazarının serbestleştirilmesi sonucunda, bugün AB elektrik tüketiminin 3/2'si rekabete açılmış durumdadır. Pazar hemen tüm Üye Devletlerde elektrik fiyatının düşmesine yol açmıştır. 2000 yılında tüketicilere açılan gaz pazarının serbestleştirilmesi sonucunda, Topluluk gaz pazarının 1/3'ü rekabete açılmış durumdadır. Yeni atılacak adımlarla elektrik ve gaz pazarlarının 2005 yılına kadar tamamıyla serbestleştirilmesi öngörülmektedir.

2) Enerji Ürünlerinin Vergilendirilmesi

Enerji ürünlerini vergilendirme, Topluluğun bu sektörde enerji verimliliği ve sera gazı salımlarını azaltma bakımından en çok önem verdiği mali önlemlerden biridir. Komisyon, ilki 1992 yılında olmak üzere bu yönde değişik önerilerde bulunmuş olmasına karşın, bunların çoğunda bir uzlaşmaya varılamadığı görülmektedir. Komisyon'un 1997 yılındaki yeni önerisi, Topluluğun mineral yağlarla sınırlı olan minimum oran sistemini, ısıtma/motor yakıtı ve elektrik amaçlı kullanılmaları durumunda mineral yağlar, doğal gaz ve katı yakıtları (kömür, linyit ve bataklık kömürü) içeren tüm enerji projelerini kapsayacak şekilde genişletilmesini içermektedir (<http://unfccc.int/resource/docs/natc/eunce2.pdf>). Bu yolla enerji ürünlerinde vergilendirmeye ilişkin Topluluk çerçevesinin yeniden yapılandırılarak, Üye Devletlere kendi CO₂ salımlarına göre ulusal vergiler geliştirme seçeneği tanındı.

3) Beyaz Belge

Komisyon, Kasım 1997'de "*Gelecek için Enerji: Yenilenebilir Enerji Kaynakları - Topluluk Strateji ve Eylem Planı*" başlıklı bir Beyaz Belge kabul etti. Beyaz Belge, 2010 yılına kadar yenilenebilir enerji kaynaklarının şu anda % 6 olan Topluluk gayri safi iç enerji tüketimindeki payının % 12'ye çıkartılmasını önermektedir. Bu hedef, güvenli enerji arzı üzerine olan Direktifte sağlanmıştır. 1999-2003 döneminde etkin olacak bu Plan, yenilenebilirlerin daha büyük oranda kullanımına ilişkin açık sinyaller göndererek ve yatırımı özendirerek anahtar yenilenebilir sektörlerin gelişiminde katalizör olarak çalışmak üzere düzenlendi.

4) Avrupa Topluluğunda Enerji Verimliliğini Artırma Eylem Planı

Komisyon, Nisan 2000'de, enerji verimliliği için daha ileri düzeyde politika ve önlemlerin taslağını oluşturan "*Avrupa Topluluğunda Enerji Verimliliğini Artırma Eylem Planını*" hazırladı. Bu planın amacı, enerji yoğunluğunun yılda % 1 oranında azaltılmasını öngören hedefe uygun olarak, enerji verimliliğinin varolan ekonomik potansiyelini ortaya çıkarmaktır. Bu plandaki bazı politika ve önlemler gönüllü olmasına ve yasal çerçevesi bulunmamasına karşın, giderek artan bir bölümü Direktifler ve yönetmelikler şeklinde Topluluk mevzuatından oluşmaktadır.

5) Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimi Direktifi

27 Ekim 2001 tarihinde iç elektrik pazarında yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretiminin teşvik edilmesiyle ilgili "*Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik*

Üretimi Direktifi" yürürlüğe girdi. Direktif ile enerji sektörünün arz bölümünden kaynaklanan sera gazı salımlarının azaltılması amaçlanmaktadır. AB'de "yeşil elektrik" olarak adlandırılan yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik miktarının 2010 yılına kadar % 14'ten % 22'ye çıkarılması hedeflenmektedir. Serbestleştirilmiş iç enerji pazarında tüketicilerin yeşil gücü tercih etmelerine yardımcı olmak üzere, yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik için uyumlu bir "kaynak garanti sistemi" bulunmaktadır.

6) Devlet Yardımı Rehberleri

Çevrenin korunmasına yönelik yeni "*Devlet Yardımı Rehberleri*", Komisyon tarafından Aralık 2000'de kabul edildi. Bu rehberler, Üye Devletlere enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerji kaynağı alanlarına devlet yardımında bulunmaları için yetki vermektedir.

7) Ulaştırma Sektöründe Alternatif Yakıtlar Bildirimi

Komisyon, Kasım 2001'de, ulaştırma sektöründe alternatif yakıtlar ve biyoyakıtların kullanımını özendirmeye ilişkin önlemler setini içeren bir Bildirim kabul etti. Bu Bildirim aracılığıyla 2020 yılına kadar karayolu taşımacılığında geleneksel yakıtların % 20'sinin alternatif yakıtlarla karşılanması amaçlanmaktadır.

8) Yenilenebilir Enerji Kaynakları Standartları

Yenilenebilir enerji kaynaklarının ticarileştirilmesi ve pazara girişine olanak sağlanması bakımından Topluluk düzeyinde bir standart oluşturulması önemli görülmektedir. Bu amaçla Komisyon, solar termal, solar PV ve rüzgar ekipmanları üzerine standartlar geliştirmek üzere girişimlerde bulunmuştur. Biyokütle konusunda da, biyodizel ve katı biyokütle için olmak üzere iki girişimi bulunmaktadır.

9) Birleşik Isı ve Güç Bildirimi

Komisyon'un 1997 yılında yayımladığı Bildirimde, AB'de birleşik ısı ve gücün kullanımının artırılmasına yönelik stratejiler ve bunun önündeki engeller tanımlandı. Bildirimde, 2010 yılına kadar birleşik ısı ve gücün, AB'nin toplam elektrik üretimindeki payının % 18 olmak üzere iki katına çıkartacak bir kullanım önerilmektedir.

Enerji alanındaki girişimleri desteklemeye yönelik olarak da, çeşitli programların oluşturulduğu görülmektedir. 1998-2002 döneminde çalışan enerji çerçeve programı çerçevesinde CARNOT, ETAP ve SYNERGY gibi programlar bulunmaktadır. SAVE ve ALTENER programları da daha sonra bu çerçeve programının kapsamına alınmıştır. 2003-

2006 döneminde geçerli olacak yeni enerji çerçeve programı Intelligent Energy For Europe ise görüşülme aşamasındadır.

CARNOT: Enerji çerçeve programı çerçevesinde 1998-2002 döneminde çalışan CARNOT Programı'nın amacı, katı yakıtların kullanımından kaynaklanan salımları (CO₂ dahil) azaltmak ve uygun maliyetlerde varolan en iyi teknolojileri geliştirmek için ileri temiz katı yakıt teknolojilerine geçişi özendirmeektir.

ALTENER: ALTENER Programı, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını desteklemek amacıyla oluşturuldu. İlk ALTENER Programı, 1993-1997 döneminde çalışmıştır. Mayıs 1998'de Konsey kararı ile programın ikinci evresi (ALTENER II) başlatıldı. ALTENER II, Enerji Çerçeve Programı'nın (1998-2002) kabul edilmesine ilişkin Konsey kararının ardından, 2002 yılına kadar uygulandı.

ETAP: Enerji çerçeve programının bir bölümü olarak 1998-2002 döneminde çalışan ETAP Programı, enerji sektöründeki çalışmalar, tahminler ve ilgili diğer işler üzerine çok yıllık bir programdır.

SAVE: SAVE Programı, 1991 yılından bu yana Topluluğun enerji verimliliği alanındaki temel ilkesel odağıdır. İlk evresi SAVE I, 1991-1995 döneminde olmak üzere 4 yıl çalışmıştır. 1996 yılında Konsey kararı ile 1996-2000 yıllarını kapsayacak şekilde SAVE II olarak uzatıldı. Enerji Çerçeve Programı'nın kabul edilmesiyle birlikte, ALTENER Programı'nda olduğu gibi SAVE Programı da 2002 yılına kadar uzatılmıştır. SAVE, çalışmalar, pilot etkinlikler ve değerlendirmeler kullanılarak geleceğe yönelik olası politika ve önlemleri analiz etmek, hazırlamak ve test etmek amacıyla Enerji Verimliliği Eylem Planı'nda kullanılmaktadır.

SYNERGY: SYNERGY, ilgili tüm tarafların yararına olacak, enerji politikalarının düzenlenmesi ve yerine getirilmesi alanında, AB dışındaki ülkelerle işbirliği etkinliklerini finanse eden bir programdır. Yeni SYNERGY Programı Rehberleri'ne göre, programın uygulanması, enerji arzının güvenliği ve KP'nin yerine getirilmesi ile ilgili etkinlikler üzerine yoğunlaşacaktır.

Intelligent Energy For Europe: Bu Program, Komisyon'un, 2003-2006 dönemi için önerdiği yeni AB enerji çerçeve programıdır. Yeni programın, yenilenebilir enerji kaynakları ve enerji verimliliği üzerinde yoğunlaşması önerilmiştir. Bu çerçeve programda, önceki programlar (örneğin, CARNOT, ALTENER, SAVE, SYNERGY ve SURE (nükleer enerji ile

ilgili program)) birleştirilecektir: (i) ALTENER: Yenilenebilir enerji kaynakları; (ii) SAVE: Enerji verimliliği; (iii) COOPENER: Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynakları için uluslararası işbirliği; (iv) STEER: Ulaştırma enerji konuları.

2.4. AB'nin Öteki Sektörlerdeki İklim Değişikliği Politikaları ve Önlemleri

Konut ve Hizmet sektöründe sera gazı salımlarını azaltmaya yönelik Topluluk düzeyindeki başlıca politika ve önlemler, Binalarda Enerji Performansı Direktifi ve Etiketlendirme, Kazanlar ve İnşaat Ürünleri Direktifleri olarak verilebilir. Avrupa Topluluğunda Enerji Verimliliğini Artırma Eylem Planı bu sektörü de kapsamaktadır.

Ulaştırma sektöründeki politika ve önlemler, Topluluğun iklim değişikliği politikasının en önemli bileşenlerinden biridir. Komisyon'un 2001 yılında kabul ettiği "2010 için Avrupa Ulaştırma Politikası: Karar Verme Zamanı" konulu Beyaz Belge'de iklim değişikliğine ilişkin ana eylemler tanımlanmaktadır. Taşıtlardan kaynaklanan salımları azaltmak amacıyla otomobil üreticileriyle yapılan gönüllü anlaşmaların en önemli bileşeni olduğu Etiketlendirme ve Mali Önlemler Stratejisi ve Hava Kalitesi Mevzuatı ulaştırma sektöründe göze çarpan girişimler arasındadır.

Sanayi sektöründeki politika ve önlemler, daha çok, binalarda enerji verimliliğinin, elektrikli motor sistemlerinin ve ofis donanımlarının iyileştirilmesi ile ilgilidir. Sanayi sektöründeki girişimlerin en önemlisi, 1996 yılında yürürlüğe giren "Bütünleştirilmiş Kirlilik Önleme ve Kontrolü (IPPC) Direktifidir". Direktif, metal ve mineral ürünleri üreten ve işleyen fabrikalar, rafineriler, kimyasal fabrikalar, kağıt hamuru ve kağıt imalathaneleri ve gıda işleme kuruluşları gibi çok geniş çaplı etkinlikleri içermektedir.

Tarım ve Ormanlık sektöründeki girişimlerden bazıları şunlardır: 1) Ortak Tarım Politikası; 2) Kırsal Kalkınma Politikası; 3) Ormanlığın Desteklenmesi Stratejisi; ve 4) Tarım ve Orman Araştırmaları.

Atık Yönetimi sektöründeki başlıca politika ve önlemler şunlardır: 1) Arazi Dolgusu Direktifi; 2) Paketleme ve Paket Atık Direktifi; 3) Ömrü Dolan Taşıtlar Direktifi; 4) Kanalizasyon Çamuru Direktifi; ve 5) Atık Elektrikli ve Elektronik Ayrıtlar Direktifi.

AB'nin Ek Politika ve Önlemleri

Avrupa Çevre Ajansı'nın AB sera gazı salımlarına ilişkin Nisan 2002'de yayımladığı teknik rapora göre, AB'nin sera gazı salımları 1990-2000 döneminde % 3.5 oranında azaldı. AB'nin İDÇS'ye sunduğu Üçüncü Bildirimindeki öngörülere göre, sera gazı salımları 2010

yılında 1990 düzeylerine göre % 1 oranında artacaktır. Bunun ana nedeni, ulaştırma ve hizmet sektöründe giderek artan enerji talebine bağlı olarak, bu sektörlerden kaynaklanan salımların sırasıyla % 31 ve % 14 oranında artacak olmasıdır (http://www.europa.eu.int/comm/environment/docum/0708_report_en.pdf).

Avrupa İklim Değişikliği Programı (ECCP), Komisyon'un Mayıs 1999'da "*Kyoto Protokolü'nün Yerine Getirilmesine Hazırlık*" başlıklı Bildirimi ve Çevre Konseyi'nin Haziran 1998'deki ve Ekim 1999'daki önerilerine dayanmaktadır. ECCP, enerji, ulaştırma ve hava kalitesi gibi iklim değişikliğine katkısı bulunan alanlardaki varolan girişimlerle bağlantı kurmaktadır ve tutarlı, karşılıklı uyum içinde ve birbirlerini güçlendiren daha ileri programlar üretme amacına yönelik bir yol izlemektedir (http://europa.eu.int/comm/environment/climat/eccp_report_0106.pdf). Bu girişimlerden bazıları, yolcu taşıtlarında CO₂ salım indirimini öngören otomobil üreticileri ile yapılan anlaşma, Elektrik ve Doğal Gaz Pazarlarının Serbestleştirilmesi Direktifleri, Toplulukta Geliştirilmiş Enerji Verimliliği Eylem Planı, Enerji Arzının Güvenliği konulu Yeşil Belge, Ortak Ulaştırma Politikası konulu Beyaz Belge, Trans Avrupa Ağı rehberlerinin yeniden gözden geçirilmesi ve çevre koruma için devlet yardımlarının gözden geçirilmesidir.

ECCP çalışmaları, 6. ÇEP ve Sürdürülebilir Kalkınma AB Stratejisi ile de uyum içinde yürütülmektedir. Toplam CO₂ salım indirim potansiyeli 664-765 Mt CO₂ eşdeğeri olarak belirlenen ve sayıları 40'ın üzerinde olan maliyet-etkin önlemler için, ECCP, maliyet verimliliği ölçütünü ton CO₂ başına 20 Euro olarak öngörmektedir. Bu miktar yaklaşık 336 Mt CO₂ olan KP yükümlülüğünün iki katına karşılık gelmektedir.

Komisyon, Mart 2000'de, *AB Sera Gazı Salım Ticareti* konulu bir Yeşil Belge kabul etti. Yeşil Belge aracılığıyla, böyle bir salım ticaretinin uygunluğu ve olası çalışma koşulları üzerine Avrupa ölçeğinde geniş bir tartışma süreci başlatılmış oldu. Gelen 100'den fazla yanıtın büyük bir bölümü, salım ticaretini destekler niteliktedir (http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2001/en_501PC0581.pdf). Salım ticaretinin ilk aşaması 2005 yılında başlayacak ve 2007 yılının Aralık ayı sonunda bitecektir. Daha sonra beşer yıllık aşamalar halinde devam edecektir. İlk aşama, 2002 yılı verilerine göre AB toplam sera gazı salımlarının % 81'inden sorumlu olan CO₂ salımlarının ticareti ile sınırlı olacaktır.

3. ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME

AB'de araştırma için, şu ana kadar, AB Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programları kullanıldı. 1994-1998 dönemini kapsayan Dördüncü Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programı'nda iklim değişikliğine ilişkin etkinlikler, Çevre ve İklim ile nükleer olmayan enerji konusundaki "JOULE-THERMIE" programları çerçevesinde yürütüldü. Dördüncü Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programı'nda araştırma alanları, sera gazı çalışmaları, geçmiş iklimler, iklim değişkenliği, iklim değişikliği simülasyonları ve öngörülerini ile doğal kaynaklar üzerine etkiler gibi iklim süreçlerini içermektedir. AB'de bu dönemde iklim değişikliğine politik yanıtlar ve insan boyutu üzerine de çok sayıda araştırma yapıldı (<http://unfccc.int/resource/docs/natc/eunce2.pdf>).

1998-2002 dönemini kapsayan Beşinci Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programı, diğer çerçeve programlarından farklılık göstermektedir. Bu program, iklim değişikliği gibi Avrupa'nın karşı karşıya olduğu büyük sosyoekonomik sorunlara yanıt bulmak ve çözüm üretmek üzere tasarlandı. İklim değişikliği etkinliklerinin büyük bölümü, bu programın dört tematik (konusal) programından biri olan Enerji, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Programı içinde üstlenildi ve iklim değişikliği araştırmalarının desteklenmesi bakımından aşağıdaki üç anahtar eylem belirlendi:

- (1) Küresel değişiklik, iklim ve biyolojik çeşitlilik;
- (2) Yenilenebilir enerji kaynaklarını da içeren daha temiz enerji sistemleri;
- (3) Rekabetçi bir Avrupa için ekonomik ve verimli enerji.

Bunlara ek olarak, iklim değişikliği süreçlerini anlama ve izleme için uydu ile uzaktan algılamanın geliştirilmesini içeren geniş kapsamlı Yerküre gözlem teknolojilerine yönelik araştırma ve teknolojik gelişme de bulunmaktadır.

2002-2006 dönemini kapsayacak olan Altıncı Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programı, sürdürülebilir kalkınma ve küresel değişiklik, enerji ve ulaşım ile politik destek ve uzun dönemli buluş araştırmalarını da kapsamaktadır. Yeni programın bütçesi bir öncekine göre yüksek tutularak, bu artışın bilgi ve iletişim teknolojileri, yaşam bilimleri ve planlanan Avrupa Araştırma Alanı gibi güçlü ekonomik etkinliklere sahip alanlara yarar sağlaması planlandı (<http://unfccc.int/resource/docs/natc/eunc3.pdf>).

4. AB GENİŞLEME SÜRECİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

AB'nin genişlemesinin, hem aday ülkeler hem de Topluluk için iklim değişikliği bakımından yeni olanaklar yaratacağı düşünülmektedir. Ayrıca, yeni üye ülkelerin, sera gazı salımlarını azaltmaya yardımcı olacak yeni teknolojilere ve altyapı tesislerine yönelik politikaları yürütme olanakları ve yatırım fırsatları elde etmeleri beklenmektedir. AB'ye üyelik, kurumsal ve teknik kapasitelerin geliştirilmesi, paydaşların ve kamuoyunun iklim değişikliği bilinç düzeyinin yükseltilmesi ve kontrol altına alınmış sera gazı salımları ile beraber sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için büyük bir fırsat olacaktır (http://www.europa.eu.int/comm/environment/docum/99230_en.pdf). Bunların dışında, AB'nin genişlemesi ve KP yükümlülüklerinin yerine getirilmesi arasında önemli bir birliktelik olduğuna inanılmaktadır. Örneğin, "Ortak Yürütme" düzeneğiyle AB firmalarının yeni üye ülkelerde temiz enerjiye yatırım yapmaları teşvik edilecektir ve böylece KP'nin yürütülmesinde karşılaşılan yüksek maliyetlerin önüne geçilmiş olacaktır (Environment for Europeans, 2001).

AB'ye üyelik için başvuran on üç aday ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler, Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Malta, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Türkiye'dir. Bunlardan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Malta, Slovakya ve Slovenya'nın 2004 yılı gibi yakın bir gelecekte Topluluğa katılmaları beklenmektedir.

AB'de iklim değişikliği başlığı öncelikle çevre konuları altında değerlendirildiğinden, bu çerçevede aday ülkelerden beklenenlere bakmak yerinde olacaktır. Aday ülkelerin, üye olmadan önce AB'nin yürürlükteki çevre mevzuatını kendi ulusal yasal düzenlemelerine aktarmaları ve yürütmeleri bu alandaki temel görevleridir. Öncelikli görevlerin sıralaması şöyle verilmektedir:

- (i) Topluluk çerçeve mevzuatı (bilgiye erişim ve çevresel etki değerlendirme dahil);
- (ii) Topluluğun taraf olduğu uluslararası anlaşmalar;
- (iii) Küresel ve sınırlarötesi kirliliği azaltma;
- (iv) Biyolojik çeşitliliğin korunmasını amaçlayan doğayı koruma yasaları; ve
- (v) Ürün standartları gibi yürürlükteki iç pazarı güven altına alacak önlemler.

AB çevre mevzuatı, çoğunluğu direktifler şeklinde düzenlenmiş olan, çevre kalitesinin korunması, kirlilik ve diğer etkinlikler, üretim süreçleri ve işlem hakları vb. konularındaki çok kapsamlı önlemlerden oluşmaktadır. Çevresel etki değerlendirmesi, çevreyle ilgili bilgilere erişim ve iklim değişikliğiyle savaşım gibi konulardan ayrı olarak; hava, atık yönetimi, su, doğanın korunması, sanayiden kaynaklanan kirliliğin kontrolü, kimyasallar ve genetik olarak değiştirilmiş organizmalar, gürültü ve nükleer güvenlik ve radyasyondan korunmaya yönelik kalite standartları bulunmaktadır (<http://europa.eu.int/comm/enlargement/negotiations/chapters/chap22/index.htm>).

Komisyon'un 1997 yılında hazırladığı “*AB Çevre Mevzuatına Yakınlaştırma Rehberi*” başlıklı Destek Çalışma Belgesi, aday ülkelerin karşılaştıkları temel sorunları ve atılması gereken adımları tanımlamaktadır. Bu nedenle, aday ülkelerin Ulusal Programlarını hazırlarken, aşağıdaki konuların ya da soruların olası yanıtlarını dikkate almaları gerekmektedir:

- (i) Enerji verimliliğini, temiz teknolojileri, atıkların azaltılması ve geri kazanımını, demiryolu taşımacılığını ve toplu taşımacılığı destekleyen Programlar, ulusal ve sektörel politikalarla nasıl bütünleştirilebilir?
- (ii) Sanayi ve tarım üretimleri sürdürülebilir kalkınmaya doğru nasıl yönlendirilebilir?
- (iii) Üyeliğe geçiş sürecinde çevre kazançları nasıl korunabilir?
(<http://europa.eu.int/comm/environment/docum/98294en.pdf>)

Topluluk, sayıları 270'in üzerinde olan yasal düzenlemelerin, aday ülkelerin ulusal yasal çerçevelerine aktarılmasının uzun zaman alacağını, ancak bu uyum sürecinin olabildiğince kısa tutulmasını istemektedir (Environment for Europeans, 2001). Aday ülkelerin geçiş süreci için gerekli kaynakları kendilerinin bulması beklenmektedir. Bununla birlikte, Topluluk ve Üye Devletleri ile yapılacak iki taraflı anlaşmalar, Avrupa Yatırım Bankası, sınırötesi ülkelerle işbirliğine yönelik olan öteki AB mali araçları (örneğin, PHARE, MEDA, TACIS, CARDS, INTERREG), 2000-2006 dönemini kapsayan katılım öncesi mali yardımları (örneğin, ISPA ve SAPARD) ve öteki kurumsal mali kuruluş fonları, aday ülkelere kaynak oluşturma bakımından önemli görülmektedir. Ayrıca, Komisyon, aday ülkelerin çevre mevzuatını yürütmelerine yardımcı olmak üzere, yasal ve idari teknik yardım ve önerilerde bulunmaktadır.

AB'nin, aday ülkelerin AB çevre mevzuatına uyumu, sera gazı salımlarının azaltılması, enerji ve atık yönetimi ve kırsal kalkınma vb. konularında aday ülkelerin yararlanabileceği çok sayıda programı ve fonu bulunmaktadır. Örneğin, sermayesi MEDA'dan sağlanan çevreye yönelik özel bir program olan Kısa ve Orta Dönemli Eylem Programı'nda (SMAP), iklim değişikliğine ilişkin eylemler özellikle atık sektöründe üstlenilmektedir. Akdeniz ülkeleri ayrıca, çevreyle ilgili olan LIFE mali aracının üç kolundan biri olan LIFE-Üçüncü ülkeler bütçe planına da girebilmektedirler. 1998 ve 1999 yıllarında iklim değişikliği ile ilgili desteklenen projeler, Bodrum'da atık yönetimi için teknik yardım (Türkiye), sanayilerdeki izin ve denetim sistemini güçlendirme (Lübnan) ve Akdeniz bölgesindeki firmalarda eko-verimlilik projeleridir (<http://unfccc.int/resource/docs/natc/eunc3.pdf>).

AB, aday ülkelerin Topluluk kuruluşlarına, programlarına ve komitelerine katılımlarını da öngörmektedir. Bu çerçevede, enerji, çevre ve araştırma ve teknolojik gelişme programlarının önemli bir bölümü (SAVE II, ALTENER, SYNERGY, ETAP ve CARNOT programları) aday ülkelere açıldı. Beşinci Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programı kapsamında, üçüncü ülkelerden özellikle gelişme yolundaki ülkelere girişimcilerin araştırma ve teknolojik gelişme projelerine katılımları desteklenmektedir. AB ve diğer ülkelerdeki kuruluşlarla iklim değişikliği araştırmalarıyla ilgili bir ağ oluşturmayı amaçlayan “*Küresel Değişiklik, İklim ve Biyolojik Çeşitlilik üzerine Anahtar Eylem*” çerçevesinde özel bir etkinlik olan ENRICH, Beşinci Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programı kapsamında Avrupa Komisyonu tarafından çalıştırılmaktadır. Beşinci Araştırma ve Teknolojik Gelişme Çerçeve Programı çerçevesinde, gelişme yolundaki ülkelere araştırma ve geliştirme işbirliği, “*Avrupa Araştırmalarının Uluslararası İşlevinin Doğrulanması (INCO)*” yatay programının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Türkiye, Malta ve Kıbrıs dışında tüm aday ülkelerin KP altında bir salım azaltma yükümlülüğü bulunmaktadır. KP altında salım azaltma yükümlülüğü bulunan aday ülkelerin ekonomilerini ve yasal çerçevelerini Topluluk kuralları ve çevre standartları ile uyumlaştırmaları istenmektedir. Aday ülkelerin, bu uyumlaştırma sürecinde ekonomik yakınlaştırma ve kalkınma ile iklim değişikliğini önlemeye yönelik politika ve önlemler arasındaki sinerjiyi artırmaları beklenmektedir.

5. TÜRKİYE – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ VE İDÇS

5.1. Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel ve Politik Gelişimi

AB ve Türkiye arasındaki ilişkiler, Avrupa Topluluğu ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması'nın temel oluşturduğu ortaklık ilişkisi çerçevesinde gelişmektedir. Ankara Anlaşması, Türkiye'yi AB ile gümrük birliğine götürecektir ve tam üyeliği sağlayacak bir anlaşmadır. 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliği'nin yürürlüğe konmasıyla söz konusu ortaklık ilişkisinin son dönemine girildi. Türkiye'nin bundan sonraki girişimleri, Ankara Anlaşması'nın 28. Maddesinde açıkça belirtildiği gibi, bu ortaklık ilişkisinin nihai hedefinin tam üyelik olması da dikkate alınarak AB'ye üyelik üzerinde yoğunlaştı. Aralık 1997'deki Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye üyeliğe ehil bir ülke olarak açıklandı ve Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak üzere bir strateji hazırlanmasına karar verildi. Komisyon, 4 Mart 1998 tarihinde, Zirve'de alınan karar doğrultusunda, gümrük birliğinin derinleştirilmesini ve AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini amaçlayan "Türkiye için Avrupa Stratejisi" belgesini kabul etti (<http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/ab/abab/iliski.htm>).

AB'nin Aralık 1999'daki Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin öteki aday ülkelerle eşit koşullarda Topluluğa aday ülke olarak ilan ve kabul edilmesiyle birlikte, Türkiye - AB ilişkilerinde yeni bir döneme girildi. Zirve kararlarına göre, Türkiye öteki aday ülkeler gibi bir Katılım Öncesi Strateji'den yararlanacaktır. Böylece Türkiye, Topluluk programları ve ajansları ile aday ülkeler ve Topluluk arasında katılım çerçevesinde yapılacak toplantılara katılma olanağına sahip olacaktır. Zirve Sonuç Bildirisi'nde, Türkiye için bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanması ve Türkiye'nin de bu belgeye paralel nitelikte, başta Kopenhag kriterlerine uyum olmak üzere AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin bir Ulusal Program hazırlaması öngörüldü. Ayrıca, Komisyon'dan Türkiye için katılım öncesi mali yardımlara ilişkin tüm AB kaynaklarının eşgüdümüyle ilgili tek bir çerçeve hazırlaması istendi.

Katılım Ortaklığı'nın hukuki temelini oluşturacak ve Türkiye'ye yapılacak hibe yardımlarının kullanımını kolaylaştıracak Çerçeve Yönetmelik 26 Şubat 2001 tarihinde Konsey'de onaylandı. Katılım Öncesi Strateji'nin en önemli aracı olan Katılım Ortaklığı Belgesi ise 8 Mart 2001 tarihinde Konsey'de onaylandı. Belge, kısa ve orta vadeli öncelikleri, ara hedefleri ve siyasi ve ekonomik ölçütler ışığında katılım hazırlıklarının hangi koşullar altında gerçekleşeceğini ve Üye Devletin Topluluk müktesebatını üstlenme, uygulama ve hayata geçirmeye yönelik yükümlülüklerini tanımlamaktadır.

Katılım Ortaklığı Belgesi ve Çerçeve Yönetmeliğin 2001 yılı başlarında onaylanmasının ardından, Türkiye, AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Ulusal Programı 26 Mart 2001 tarihinde Komisyon'a ilettili. Ulusal Programda, Topluluk müktesebatına uyum sağlanması için Türk mevzuatında gereken değişiklikler ve yenilikler; söz konusu uyum için gerekli finansman ve insan kaynakları; gerçekleştirilecek kurumsal ve idari reformlar; Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan önceliklerin yanı sıra Türkiye'nin uyum için gerekli gördüğü kendi öncelikleri ve bu önceliklerin yerine getirilmesi için düzenlenmiş takvimler yer almaktadır.

Türkiye'nin Topluluk programlarına katılımı ve mali işbirliğin daha etkin ve düzenli işlemesi için gerekli olan tek çerçeveye ilgili kararlar, 17 Aralık 2001 tarihinde Konsey'de onaylandı. Tek Çerçeve Yönetmeliği ile Türkiye'nin daha önce hibe yardımları aldığı AB kaynakları standart işlemlere dayanan tek bir program çerçevesinde düzenlendi ve sağlanacak yardımın yalnızca Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan öncelikler için kullanılmasının güvence altına alınması amaçlandı. Ayrıca, bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesiyle, bundan sonra Türkiye - AB mali işbirliğinde diğer aday ülkelerde olduğu gibi PHARE işlemleri uygulanacak ve Topluluk programlarına ilişkin Çerçeve Anlaşma'nın onaylanmasının ardından da, Türkiye 2002 yılından itibaren Topluluk programlarına katılabilecektir.

Aralık 2002'de yapılan Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde ise, Komisyon'un Aralık 2004'de hazırlayacağı rapor ve öneriler doğrultusunda Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğine ikna olunduğu takdirde, gecikmesiz olarak üyelik müzakerelerinin açılacağı belirtilmektedir (<http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/ab/abab/sondurum020103.htm>).

5.2. AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı ve İklim Değişikliği

Ulusal Programın giriş bölümünde Türkiye'nin, AB müktesebatı niteliğindeki evrensel normlar ile AB ülkelerinin uygulamalarına daha fazla uyum sağlamak amacıyla, gerekli tüm uluslararası sözleşmelere taraf olacağı ve bunların etkin şekilde uygulanmasını sağlayacak önlemleri alacağı söylenmektedir.

Programda iklim değişikliğinin önlenmesi ile doğrudan ilgili ifadeler, çevre bölümünde iklim değişikliği başlığı altında yer almaktadır. Bu bölümde, küresel iklim sisteminin korunmasına yönelik olarak Türkiye'nin üzerine düşen sorumluluklar çerçevesinde, artan nüfusun gereksinimleri de temel alınarak ortak fakat farklılaştırılmış

yükümlülükler ilkesi doğrultusunda İDÇS sürecine katılmak üzere çalışmaların sürdürüldüğü; sera gazı salım envanterlerinin çıkarılacağı; ve ulaştırma, enerji, sanayi ve konutlardan kaynaklanan sera gazı salımlarını kontrol etmek ve azaltmak amacıyla enerji verimliliğinin artırılması ve tasarruf sağlanması yönünde düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir (http://www.deltur.cec.eu.int/tmuk-kabu_turkey1.html).

5.3. 2002 Yılı İlerleme Raporu ve İklim Değişikliği

Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine ilişkin 2002 İlerleme Raporu'nda, Türkiye'nin 1998 İlerleme Raporu'ndan bu yana genel olarak çok az ilerleme kaydettiği belirtilerek, Gümrük Birliği'nin kapsadığı alanlara ilişkin mevzuat uyumu ile enerji, tarım, bankacılık ve telekomünikasyon alanlarında ilerlemeler olduğu, buna karşılık öteki alanlardaki ilerlemelerin sınırlı kaldığı açıklanmaktadır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/ilerle02.pdf>).

Rapora göre, Türkiye'nin Topluluk programlarına ve ajanslarına katılımının hızlandırıldı ve Haziran 2002'de Türkiye ile AB arasında bir Çerçeve Anlaşma TBMM'de kabul edildi. Türkiye bu anlaşma ile, Topluluğun aday ülkelere açtığı ALTENER, ETAP, SAVE ve CARNOT vb. tüm programlara ve ajanslara katılabilecektir. Türkiye'nin bu programlara katılımı amacıyla 2002 yılı programından eş finansman sağlanmasına ilişkin hazırlıklarda ilerlemeler kaydedilmiştir. Türkiye, Topluluğun iklim değişikliğiyle de ilgili olan Avrupa Çevre Ajansı'na katılmış bulunmaktadır. Türkiye ayrıca çok ülkeli bir AB programı olan Teknik Destek ve Bilgi Değişim Ofisi'nden (TAIEX) yararlanmaktadır.

5.4. Türkiye – İDÇS İlişkileri ve AB'ye Uyum

Türkiye, İDÇS'nin eklerinde gelişmiş ülkeler arasında değerlendirildiği için ve bu koşullar altında özellikle enerji ilişkili CO₂ ve öteki sera gazı salımlarını 2000 yılına kadar 1990 düzeyine indirme, gelişme yolundaki ülkelere mali ve teknolojik yardım vb. konulardaki yükümlülüklerini yerine getiremeyeceği gerçeğiyle, İDÇS'yi Rio'da imzalamadı ve sonrasında da taraf olmadı (Türkeş, 1995; DPT, 2000).

Türkiye'nin İDÇS karşısındaki tutumu, 1992-1997 (Rio'dan Kyoto'ya kadar) ve 1997-2000 dönemleri için görece bir farklılık göstermektedir (Türkeş, 2001a). Çok özet bir biçimde değerlendirmek gerekirse, Türkiye'nin 1992-1997 dönemindeki ana tutumu, Sözleşme'nin eklerinden (Ek I ve Ek II) çıkmak ve yalnız bu koşullar altında İDÇS'ye taraf olmaktır. Kyoto'da başlayan 1997-2000 dönemindeki tutumu ise, yine Sözleşme'nin eklerinden

çıkma, ama aynı zamanda önceki döneme göre Türkiye'nin Sözleşme karşısındaki sorununu ve bu sürece dahil olmanın somut yollarını araştıran görüşmeleri de içeren daha yumuşak bir yaklaşım (örneğin, çok objektif ve gerçekçi bir sera gazlarını kontrol ya da azaltma hedefini içermese bile, belirli bir hedef yıla ya da yükümlülük dönemine kadar sera gazı salımlarını bir her şey olduğu gibi (business as usual - BAU) senaryosunun altında tutma; ya da OECD ortalaması esas alınarak, bazı kontrol/azaltma hedefinin belirlenmesi, vb.) biçiminde özetlenebilir. Ayrıca bu dönemde, Kasım 1998'te Buenos Aires'te yapılan TK-4'te, gönüllü bir Ulusal Bildirimin yerini tutabilecek nitelikte bir 'İklim Değişikliği Ulusal Raporu' da resmi olarak dağıtıldı (ME, 1998). Yukarıda özetlenen iki dönemin ortak özelliği, Türkiye'nin, 'ortak ama farklılaştırılmış sorumluluk' ilkesi altında kendi özel durumu ve güçlükleri dikkate alınarak uygun koşullar oluşturulmadan ve eklerden çıkarılmadan, bu şekilde İDÇS'ye taraf olmak istemeyişiydi.

Kasım 2000'de yapılan TK-6'ya (Lahey Konferansı'na) Türkiye, Ek II'den (OECD ülkeleri) çıkmayı ve İDÇS'ye özel koşullarının dikkate alınması koşuluyla, bir Ek I (OECD, AB ve eski sosyalist doğu Avrupa ülkeleri) Tarafı olarak kabul edilmek istediğini içeren yeni bir öneriyle katıldı (Türkeş, 2001a, 2001b). Türkiye'nin bu değişiklik istemi, Lahey Konferansı'nda alınan karar gereğince, bir sonraki TK olan, 29 Ekim-6 Kasım 2001 tarihlerinde Marakeş'te yapılan 7. Taraflar Konferansı'nda kabul edildi. Bu gecikmiş ama olumlu gelişmeyle, Türkiye, uluslararası toplumun küresel iklimi koruma çabalarının saygın bir üyesi oldu. Türkiye'ye ilişkin kararda, özetle (FCCC/SBI/2001/L.8'ye göre Türkeş, 2002):

- "Tarafların, eşitlik temelinde ve ortak ama farklılaştırılmış sorumlulukları ve bunu karşılayan olanaklarına uygun olarak, insanoğlunun bugünkü ve gelecek kuşaklarının yararı için iklim sistemini korumak zorunda olduklarının altı çizilerek; ve

- Türkiye'nin isteği, özellikle TK-6/1. Bölümde (Lahey'de) isminin Ek II'den silinmesi amacıyla sunduğu yeni önergesi gözetilerek:

TK'nın, Türkiye'nin isminin Ek II'den silinmesini kararlaştırdığı ve Tarafları, Türkiye Sözleşme'ye taraf olduktan sonra, onu Ek I'deki öteki Taraflardan farklı yapan özel koşullarını kabul etmeye davet ettiği" açıklandı.

1996 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sunulan "*Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı*", sürdürülen çalışmalar sonucunda 2003 yılında ilgili komisyonlarca kabul edildi ve TBMM Genel Kurulu gündemindeki yerini aldı. "*Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği*

Çerçeve Sözleşmesi'ne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun", TBMM Genel Kurulu'nda uygun bulunarak, 21 Ekim 2003 tarih ve 25266 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı. Türkiye Cumhuriyeti'nin İDÇS'ye katılımının uygun bulunmasına ilişkin resmi belgenin, herhangi bir tarihte BM'ye sunulmasından sonraki 90'ncı günde, Türkiye yasal olarak Sözleşme'nin Taraflarından birisi olacaktır.

Aday ülkelerin AB'ye katılımlarından önce, AB'nin var olan yasal düzenlemelerini kabul etmeleri ve uygulamaya koymaları istenmektedir. Topluluğun taraf olduğu uluslararası anlaşmalara ilişkin önlemler ve yükümlülükler ile küresel ve bölgesel kirliliğin azaltılması da, aday ülkelerin öncelikli görevleri arasında bulunmaktadır. Bu yüzden, Türkiye'nin, AB'ye aday ülkelerden biri olarak, yakın bir gelecekte İDÇS'ye taraf olabileceği olgusunu da dikkate alarak, iklim değişikliğini önleme alanında kendi yasal çerçevesini Topluluk ile uyumlaştırması gerekmektedir.

Bunun dışında, konu daha ayrıntılı bir biçimde ele alındığında, öncelikli kabul edilebilecek birçok önemli konunun bulunduğu görülmektedir: Bu çerçevede, en geniş tanımıyla doğa koruma konusu ile enerji, ulaştırma, sanayi, atık yönetimi, konut ve hizmet, tarım ve ormancılık sektörlerindeki AB politika ve önlemlerinin benimsenmesi yerinde olacaktır. Bunun dışında, 6. ÇEP'te iklim değişikliğine ilişkin olarak tanımlanan eylemler dikkate alınmalı ve AB'nin bu alandaki etkinlikleri ve ulaştığı sonuçlar yakından izlenmelidir. Topluluk ayrıca, sürdürülebilir kalkınma için iklim değişikliği amaçlarının sektör politikaları ile bütünleştirilmesinin planlara alınmasını istemektedir. Haziran 2001'de Göteborg'da yapılan Avrupa Konseyi Toplantısında kabul edilen, "*Daha İyi Bir Dünya için Sürdürülebilir Avrupa: Sürdürülebilir Kalkınma için Avrupa Birliği Stratejisi*" konulu Avrupa Komisyonu önerisinde, iklim değişikliğiyle savaşım AB'nin Kalkınma Stratejisinin bir önceliği olarak tanımlandı. AB Komisyonu'nun bu yaklaşımı çerçevesinde, Stratejide yer alan iklim değişikliğine ilişkin önerileri de, Türkiye'nin AB'ye yönelik ulusal çalışmalarında göz önünde bulundurulmalıdır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

1. AB'nin İDÇS çerçevesindeki temel salım yükümlülüğü, sera gazı salımlarını üye ülkeler temelinde ve ortaklaşa 2000 yılına kadar 1990 düzeylerinde tutmaktır. AB, bu yükümlülüğünü bir bütün olarak başarıyla gerçekleştirmiştir. AB'nin Kyoto Protokolü'ndeki yükümlülüğü ise, CO₂, N₂O, CH₄, HFC'ler, PFC'ler ve SF₆ salımlarını 2008-2012 döneminde 1990 düzeylerinin % 8 altına indirmektir. Bu yükümlülük 15 üye ülkeyi kapsadığından,

Topluluk daha çok kendisi için düzenlenmiş olan KP 4. Maddeden yararlanmaktadır. AB “balon”u olarak adlandırılan yürütmedeki bu kolaylık, yükümlülüklerin, Konsey'in Haziran 1998'de kararlaştırdığı “AB yük paylaşım” düzeneğine göre Üye Devletler arasında bölüştürülmesini sağlamaktadır.

2. AB'de tüm politika ve önlemler, Topluluk ve Üye Devletler düzeyinde geliştirilmektedir. Topluluk düzeyinde oluşturulanlar, ortak ve eşgüdümlü politika ve önlemler olarak adlandırılmaktadır ve tüm Üye Devletlere uygulanmaktadır. Bu ortak ve eşgüdümlü politika ve önlemlerin yerine getirilmesine yönelik araçlar ise, tüzükler, direktifler, kararlar, tavsiye ve görüşlerdir. Tüzükler, yasal olarak bağlayıcıdır ve tüm Üye Devletlere doğrudan uygulanır. Direktifler, ulaşılabilecek sonuçlara göre Üye Devletleri bağlar ve onların yasal çerçevelerine aktarılmaları gerekmektedir. Bu nedenle, yürütme şekli ve araçları bakımından bir esneklik bulunmaktadır. Kararlar ise, tanımladığı ülkeler için tam anlamıyla yasal olarak bağlayıcıdır.

3. İklim değişikliği, 2001-2010 dönemini kapsayan 6. ÇEP'te tanımlanan dört öncelikli konu arasında yer almaktadır. 6. ÇEP'te iklim değişikliğine ilişkin olarak aşağıdaki eylemlerin belirlendiği görülmektedir:

- (i) AB içinde CO₂ salımlarının ticaretine ilişkin bir planın oluşturulması;
- (ii) İklim değişikliğinin önlenmesi amacına uyum etkinlikleri dikkate alınarak, Üye Devletlerdeki enerji sektörüne ilişkin devlet yardımlarının bir envanter ve gözden geçirme çalışmasının yapılması;
- (iii) Kabul edilen yeni Direktif yoluyla yenilenebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi ve serbestleştirilmiş enerji pazarında bu yönde yeterli desteğin sağlanması;
- (iv) Enerji vergilendirilmesi önerilerinin kabulü aracılığıyla pazar araçlarının kullanılması;
- (v) Binaların ısıtılması ve soğutulmasında enerji tasarrufunun artırılması;
- (vi) Sanayi sektörü ile enerji verimliliği ve belli salımları azaltma üzerine çevre anlaşmaları;
- (vii) 2002 yılına kadar Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'nde, havacılıktan kaynaklanan sera gazı salımlarını azaltmaya ilişkin eylemler üzerinde anlaşmaya varılamaması durumunda bu yönde özel eylemlerin tanımlanması;

(viii) Araştırma ve teknolojik gelişme için ve Üye Devletlerdeki araştırmaların eşgüdümünde, iklim değişikliğinin Topluluğun en önemli konularından biri olarak kabul edilmesi.

4. Sürdürülebilir kalkınma, AB Kuruluş Anlaşmasında Topluluğun temel amaçlarından biridir. 2002 yazında gerçekleştirilen Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'ne hazırlık süreci çerçevesinde Haziran 2001'de Göteborg'da yapılan Avrupa Konseyi'nde, "*Daha İyi Bir Dünya için Sürdürülebilir Avrupa: Sürdürülebilir Kalkınma için Avrupa Birliği Stratejisi*" konulu Avrupa Komisyonu önerisi kabul edildi. Bu toplantıda, iklim değişikliğiyle savaşım, AB'nin kalkınma stratejisinin bir önceliği olarak kabul edildi.

5. AB'de, iklim değişikliği kapsamında, Enerji, Konut ve Hizmet, Ulaştırma, Sanayi, Tarım ve Ormancılık ve Atık Yönetimi sektörleri için kabul edilen ve yürütülen çok sayıda ayrıntılı politika ve önlem bulunmaktadır. Örneğin, enerji sektöründeki temel politika eylemleri, daha çok enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynakları, enerji-verimli üretim kuralları, enerji hizmetlerinin iyileştirilmesi ve bileşik ısı ve güç sistemleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

6. Toplulukta çevre ve iklim değişikliği konuları, ilgili tüm sektör politikaları ile bütünleştirilmektedir. KP'deki AB salım hedefine varolan politika ve önlemlerle ulaşmasının olanaklı olmadığına anlaşılması üzerine, ek ve maliyet etkin politika ve önlemlerin geliştirilmesi amacıyla 2000 yılında *Avrupa İklim Değişikliği Programı (ECCP)* oluşturuldu. Ayrıca Topluluk içinde, 2005 yılında çalışmaya başlayacak bir Salım Ticareti Planının oluşturulması için çalışmalar sürdürülmektedir. ECCP, enerji, ulaştırma ve hava kalitesi gibi iklim değişikliğine katkısı bulunan alanlardaki varolan girişimlerle bağlantı kurmakta ve tutarlı, karşılıklı uyum içinde ve birbirlerini güçlendiren daha ileri programlar üretme amacına yönelik bir yol izlemektedir.

7. AB'nin genişlemesinin, hem aday ülkeler hem de Topluluk için iklim değişikliği bakımından yeni olanaklar yaratacağı düşünülmektedir. Ayrıca, yeni üye ülkelerin sera gazı salımlarını azaltmaya yardımcı olacak yeni teknolojilere ve altyapı tesislerine yönelik politikaları yürütme olanakları ve yatırım fırsatları elde etmeleri beklenmektedir. Bunların dışında, AB'nin genişlemesi ve KP yükümlülüklerinin yerine getirilmesi arasında önemli bir birliktelik olduğuna inanılmaktadır. Örneğin, "Ortak Yürütme" düzeneğiyle AB firmalarının yeni üye ülkelerde temiz enerjiye yatırım yapmaları teşvik edilecektir ve böylece KP'nin yürütülmesinde karşılaşılan yüksek maliyetlerin önüne geçilmiş olacaktır.

8. AB çevre mevzuatı, çoğunluğu direktifler şeklinde düzenlenmiş olan, çevre kirliliği ve çevre kalitesinin korunması, üretim süreçleri ve işlem hakları vb. konulardaki çok kapsamlı önlemlerden oluşmaktadır. Çevresel etki değerlendirmesi, çevreyle ilgili bilgilere erişim ve iklim değişikliğiyle savaşım gibi konulardan ayrı olarak; hava, atık yönetimi, su, doğanın korunması, sanayiden kaynaklanan kirliliğin kontrolü, kimyasallar ve genetik olarak değiştirilmiş organizmalar, gürültü ve nükleer güvenlik ve radyasyondan korunmaya yönelik kalite standartları bulunmaktadır.

9. Aday ülkelerin karşılaştıkları temel sorunlar ve atılması gereken adımlar, Komisyon'un 1997 yılında hazırladığı "AB Çevre Mevzuatına Yakınlaştırma Rehberi" başlıklı Destek Çalışma Belgesi'nde tanımlanmaktadır.

10. Lahey Konferansı'nda alınan karar gereğince, Türkiye'nin Ek II'den çıkarak İDÇS'ye bir Ek I ülkesi olarak taraf olma isteği, 2001 sonbaharında Fas'ın Marakeş kentinde yapılan 7. Taraflar Konferansı'nda kabul edildi. Türkiye'ye ilişkin kararlar, Türkiye'nin ismi Ek II'den çıkarıldı ve Taraflar, Türkiye Sözleşme'ye taraf olduktan sonra, onu Ek I'deki öteki Taraflardan farklı yapan özel koşullarını kabul etmeye davet edildi. 1996 yılında TBMM'ye sunulan "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı", 2003 yılının ilk yarısında ilgili komisyonlarca kabul edildi. "Kanun", 2003 sonbaharında TBMM Genel Kurulu'nda uygun bulunarak, 21 Ekim 2003 tarih ve 25266 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı. Bu gelişmeler sonucunda, Türkiye'nin yakın bir tarihte İDÇS'ye taraf olması beklenmektedir.

11. Türkiye, Malta ve Kıbrıs dışında, AB'ye aday tüm ülkelerin KP altında bir salım azaltma yükümlülüğü bulunmaktadır. KP altında salım azaltma yükümlülüğü bulunan aday ülkelerin ekonomilerini ve yasal çerçevelerini Topluluk kuralları ve çevre standartları ile uyumlaştırmaları istenmektedir. Aday ülkelerin, bu uyumlaştırma sürecinde, ekonomik

yakınlaştırma ve kalkınma ile iklim değişikliğini önlemeye yönelik politika ve önlemler arasındaki sinerjiyi arttırmaları beklenmektedir. AB'ye aday ülkelerden biri olan Türkiye'nin, yakın bir gelecekte İDÇS'ye taraf olabileceği olgusunu da dikkate alarak, iklim değişikliğini önleme alanında kendi yasal çerçevesini Topluluk ile uyumlaştırması gerekmektedir.

Konu daha ayrıntılı bir biçimde ele alındığında, öncelikli kabul edilebilecek birçok önemli noktanın bulunduğu görülmektedir: Bu çerçevede, en geniş tanımıyla doğa koruma konusu ile enerji, ulaştırma, sanayi, atık yönetimi, konut ve hizmet, tarım ve ormancılık sektörlerindeki AB politika ve önlemlerinin benimsenmesi yerinde olacaktır. Bunun dışında, 6. ÇEP'te iklim değişikliğine ilişkin olarak tanımlanan eylemler dikkate alınmalı ve AB'nin bu alandaki etkinlikleri ve ulaştığı sonuçlar yakından izlenmelidir. Topluluk ayrıca, sürdürülebilir kalkınma için iklim değişikliği amaçlarının sektör politikaları ile bütünleştirilmesinin planlara alınmasını istemektedir. Yukarıda 4. madde de açıklandığı gibi, Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi hazırlıkları çerçevesinde, *“Daha İyi Bir Dünya için Sürdürülebilir Avrupa: Sürdürülebilir Kalkınma için Avrupa Birliği Stratejisi”* konulu Avrupa Komisyonu önerisi benimsendi ve iklim değişikliğiyle savaşım AB'nin Kalkınma Stratejisinin bir önceliği olarak kabul edildi. AB Komisyonu'nun bu yaklaşımı çerçevesinde, Stratejide yer alan iklim değişikliğine ilişkin önerileri de, Türkiye'nin AB'ye yönelik ulusal çalışmalarında göz önünde bulundurulmalıdır.

7. KAYNAKLAR

İnternet Kaynakları

- AB Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı.
http://www.deltur.cec.eu.int/tmuk-kabu_turkeyl.html.
- Accession Strategies for Environment: Meeting the Challenge of Enlargement with the Candidate Countries in Central and Eastern Europe.
<http://europa.eu.int/comm/environment/docum/98294en.pdf>.
- Best Practices-EU Common and Coordinated Policies & Measures.
<http://europa.eu.int/comm/environment/climat/brochure.pdf>.
- Communication from the Commission on EU Policies and Measures to Reduce Greenhouse Gas Emissions: Towards a European Climate Change Programme.
http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2000/com2000_0088en01.pdf.
- European Climate Change Programme Report - June 2001.
http://europa.eu.int/comm/environment/climat/eccp_report_0106.pdf.
- EUROPA-Enlargement: Negotiations of the Chapter 22: Environment.
<http://europa.eu.int/comm/enlargement/negotiations/chapters/chap22/index.htm>

(*)Türkeş, M. ve Kılıç, G. 2004. Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği politikaları ve önlemleri (European Union Policies and Measures on Climate Change). *Çevre, Bilim ve Teknoloji, Teknik Dergi*, 2: 35-52.

Preparing for Implementation of the Kyoto Protocol-Commission Communication to the Council and the Parliament. http://europa.eu.int/comm/environment/docum/99230_en.pdf.

Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council Establishing a Scheme for Greenhouse Gas Emission Allowance Trading within the Community and Amending Council Directive, 96/61/EC. http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2001/en_501PC0581.pdf.

Report from the Commission to the European Parliament and the Council under Council Decision 93/389/EEC as amended by Decision 99/296/EC for a Monitoring Mechanism of Community Greenhouse Gas Emissions. http://www.europa.eu.int/comm/environment/docum/0708_report_en.pdf.

Second Communication from the European Community under the UN Framework Convention on Climate Change. <http://unfccc.int/resource/docs/natc/eunce2.pdf>.

The European Union&Global Climate Change. http://www.pewclimate.org/projects/pol_review.htm.

Third Communication from the European Community under the UN Framework Convention on Climate Change. <http://unfccc.int/resource/docs/natc/eunc3.pdf>.

Türkiye-AB İlişkileri/Gümrük Birliği ve Tam Üyelik. <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/ab/abab/iliski.htm>.

Türkiye-AB İlişkileri, Ekonomik ve Katılım Boyutu - Son Durum - Aralık 2002. <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/ab/abab/sondurum020103.htm>.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/ilerle02.pdf>.

Diğer Kaynaklar

DPT. (2000) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) İklim Değişikliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (Raportör: M. Türkeş), DPT-2532-ÖİK:548, Ankara.

EEA. (2002) Annual European Community Greenhouse Gas Inventory 1990-2000 and Inventory Report 2002, Submission to the UNFCCC Secretariat, Technical Report No. 75, Copenhagen.

FCCC/SBI/2001/L.8. (2001) Decision 7/CP.7, Proposal to amend the list in Annexes I and II to the Convention by removing the name of Turkey, SBI, Fifteenth session, Marrakesh, 29 October–6 November 2001.

Information and Communication Unit of the Environment Directorate-General. (2000) Environment for Europeans, Special Issue: COP6 Climate Change Conference, Combating Climate Change, No. 5, the Office for Official Publications of the European Communities, Belgium.

INFORSE. (2002) Sustainable Energy News. International Network for Sustainable Energy (INFORSE). No. 39, Fjerritslev Tryk, Denmark.

(*Türkeş, M. ve Kılıç, G. 2004. Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği politikaları ve önlemleri (European Union Policies and Measures on Climate Change). *Çevre, Bilim ve Teknoloji, Teknik Dergi*, 2: 35-52.

Kılıç, G. ve Türkeş, M. (2003) Avrupa Birliği'nin İklim Değişikliği Politikaları ve Önlemleri. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Nisan 2003, 85 sayfa, Ankara.

ME. (1998) Turkey National Report on Climate Change, Ministry of Environment (ME), Ankara.

TTGV. (2002) Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Ulusal Hazırlıkları İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Kalkınma Ulusal Değerlendirme Raporu, (Raportör: M. Türkeş), Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), Ankara.

Türkeş, M. (1995) "İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Türkiye", Çevre ve Mühendis, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayın Organı, 9: 16-20, Ankara.

Türkeş, M. (2001a) "Küresel iklimin korunması, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Türkiye", Tesisat Mühendisliği, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Süreli Teknik Yayın 61: 14-29, İstanbul.

Türkeş, M. (2001b) "Bonn Anlaşması ve küresel ısınmanın önlenmesindeki rolü", TMMOB Türkiye III. Enerji Sempozyumu: "Küreselleşmenin" Enerji Sektöründe Yapısal Değişim Programı ve Ulusal Enerji Politikaları, 5-7 Aralık 2001, Bildiriler Kitabı, 339-353, Ankara.

Türkeş, M. (2002) "İklim Değişikliği: Türkiye – İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi İlişkileri ve İklim Değişikliği Politikaları", TÜBİTAK Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli Vizyon ve Öngörü Raporu için hazırlandı. Ekim, 2002, Ankara.

Türkeş, M., Sümer, U.M. ve Çetiner, G. (2000) "Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları", Tesisat Dergisi 52: 84-100, İstanbul.